

Tuure Tammi, Riikka Hohti, Pauliina Rautio, Riitta-Marja Leinonen ja Maria Helena Saari: *Lasten ja eläinten suhteet – Monilajista yhteiseloä.* Into 2020.

Lasten ja muiden eläinten suhteita ja merkityksellisyyttä toisilleen on tutkittu yllättävän vähän, vaikka ”lasten odotetaan pitävän eläimistä yhtä päivänselvästi kuin jätelöstä”. Näin toteaa vapaasti suomennettuna lastenpsykologi ja tutkija Gail F Melson teoksessaan *Why the Wild Things Are* (2001, 5). Kun lapsia ja eläimiä on tutkittu, tarkastelun konteksti on ollut lähes aina eläimistä saatavassa hyödyssä, kohteena ovat toimineet yksilöimättömät ja universaalit ”lapset” ja ”eläimet” ja näiden suhteesta helposti mitattavat suuret: verenpaine, syke, stressihormonit, yhdessä vietetty aika minuutteina tai jommankumman osapuolen toiselle aiheuttama harmi tai haitta.

Lasten ja eläinten suhteet – Monilajista yhteiseloä perustuu aivan toisenlaiseen lähestymistapaan. Kasvatustiedettä, antropologiaa ja kriittistä eläintutkimusta edustavat tutkijat Tuure, Riikka, Pauliina, Riitta-Marja ja Maria Helena haluavat tutkia yksilöityjen lasten ja muiden eläinten välisiä suhteita arkisessa kanssakäymisessä. Samalla he pyrkivät haastamaan

muun muassa yhteiskunnallista ja kulttuurista ihmis- ja aikuiskeskeisyyttä sekä akatemiassa ja kouluissa institutionalisointuneita tiedon tuottamisen prosesseja ja hierarkioita. Yliopistokoulutus painottaa, että tutkimuksen tulee vastata esitettyihin kysymyksiin, ja peruskouluissa tieto on luonteeltaan varmaa, opettajalähtöistä ja perustuu keskiarvoihin ja normeihin. Myös tutkijoiden tapa viitata tekstissä itseensä etunimillään samaan tapaan kuin tutkimuskohteina oleviin lapsiin ja muunlajisiin eläimiin, on osa tällaista osallistuvaa ja hierarkioita purkavaa tutkimusotetta. Tutkimuksen yhteisöllisyyttä

kuvastaa myös, että lukujen kirjoittajia ei ole nimetty, vaan kirja määrittyy tutkijoiden yhteistyöksi.

Kirjassa kuvattu tutkimus edustaa monilajista etnografiaa, erityisesti viimeisen vuosikymmenen aikana antropologiasta nousutta tutkimusmenetelmää, jossa tarkastellaan monilajisia suhteita ja niistä kumpuavia laajempiakin prosesseja. Kirjan kirjoitushetki konkretisoi tutkijoiden ajatuksia erinomaisesti: ihminen ei ole vain yksi laji, vaan alusta ja säkki valtavalle joukolle mikroskooppisen pientä elämää mikrobeista Covid-19-virukseen. Yhteiselämä voi olla harmitonta ja huomaamattonta, mutta toisinaan monilajisuudella voi olla mittavia ja aivan yllättäviä taloudellisia, poliittisia ja kulttuurisia seurauksia.

Tutkimuksen metodina ovat erityisesti feministifilosofiaan ja posthumanismiin kytkeytyvät näkemykset Donna Harawaylta, Vinciane Despretiltä, Maria Puig de la Bellacasalta ja Karen Baradilta. Niissä painottuvat ontologia, orgaanisuus ja metaforisuus. Tutkimuksen keskiössä ovat kirjassa esiintyvät tarinat, joilla saatetaan tarkoittaa tutkijoiden kirjaamia havaintoja lasten toimista muunlajisten eläinten parissa, lasten itsensä kertomia tarinoita tai lasten välillä tai kanssa käytyjä keskusteluja. Monesti tarinat päättyvät kysymyksiin, joita kehoitetaan pohtimaan mutta joille ei tarjota suoraa vastausta. Toisenlajista todellisuutta ei voi tavoittaa, joten vastausten sijaan on esitettävä kysymyksiä, myös sellaisia, jot-

ka sisältävät eettisiä ristiriitoja tai jotka vaativat ei-inhimillisen eläimen asemaan asettumista. Tutkijat mieltävätkin kirjan sarjaksi kohteliaita vierailuja vain osittain tuttujen henkilöiden luona, mikä johtaa ennakkoasenteiden kumoutumiseen. Harawaylaisittain he pitävät tutkimustaan myös *kompostina*, materiaalisten ja tekstiainesten yhdistymisenä, joka tuottaa muodonmuutoksen prosesseja ja lopulta kasvualueen jollekin uudelle.

Tarinoiden lisäksi tekstissä esiintyy paljon juuri tällaisia käsitteitä edellä mainituista tutkimussuuntauksista, sellaisia kuin *luontokulttuuri*, hankaluuden äärellä pysyttely eli *staying with the trouble*, *virittyminen*, *hoiva* ja ajan laatua ja ruumiillisuutta muokkaavat *hoiva-aika*, *tanssi* ja *rihmastoituminen*. Käsitteet istuvat tarinoihin luontevasti, vaikka yhteys luodaan melko assosiativisesti eikä käsitteitä tarkastella kovinkaan syvällisesti. Kaikessa noudatetaan siis kysymysten esittämisen ja ei-tietämisen periaatetta. Toisaalta monet käsitteet toistuvat läpi kirjan, mikä luo tunteen ehjästä kokonaisuudesta ja jäntevöittä teorioosuutta. Ansiokkaasti tekijät pohtivat sitäkin, pitäisikö käsitteiden ja käsittelyn sijaan puhua myös ”maailman siivettämisestä, turpailusta ja viikseilystä? (31)” Kysymys voi vaikuttaa hupsulta, mutta tutkimustavoitteita vasten peilattuna myös täysin tarpeelliselta.

Johdannon ja jälkikirjoituksen lisäksi kirjassa on kahdeksan käsittelylukua, joissa pohditaan ihmistiedon ra-

jallisuutta muista eläimistä, hoivaa ja monilajista sosiaalisuutta; toisen hallintaa, välinearvoa sekä eläinrepresentaation ontologiaa. Lisäksi tarkastellaan eri tutkimusasetelmissä lemmikkiyteen liittyvää omistamisen ja vapauden tasapainoa ja ristiriitaa; kosketuksen mielihyvää ja haitallisuutta sekä ruumiillisuutta tanssina; lisääntymistä, vammautumista, kuolemaa sekä pedagogisoitua tappamista.

Tutkimusta on tehty eteläsuomalaisessa peruskoulussa, jonne on 1990-luvulla rakennettu subtrooppista ilmastoa ylläpitävä kasvihuone. Siellä asuu kouluisten hoidettavana monenlaisia eläimiä saunasirkoista ja akaattikotiloista kaneihin ja gerbiileihin. Kasvihuonetta osuvampi nimitys onkin paikan lempinimi ”kasvari”, koska koulun näkökulmasta siellä tapahtuu sekä lasten että toisenlajisten eläinten kasvattamista, eri merkityksissä vain. Tutkijat ovat seuranneet myös metsäpedagogiikkaa toteuttavan pohjoissuomalaisen alakoulun oppilaita, päiväkodin lapsia, tavoitteellista ratsastusta harrastavia lapsia sekä kahta lasta, joilla ei ole toisenlajisia eläimiä perhepiirissään, mutta joille eläimet ovat silti intohimon kohde. Tutkimusaineistoon kuuluu myös kouluilla esillä olevia julisteta, oppikirjoja ja lastenkirjallisuutta.

Tekijät toteavat muutamaan kertaan, pedagogisten lemmikkien kasvattavan tällä hetkellä merkittävästi suosiotaan. Onkin erittäin tärkeää ja ansiokasta, että eläimen näkökulmaan

virittynyttä ja perinteistä välinearvoistavaa eläinsuhdetta rikkovaa tutkimusta tehdään. Varsinkin kasvari on ympäristö, joka tuo esiin lasten ja eläinten suhteiden moninaisuuden. Yhtäältä lapset nauttivat, rentoutuvat ja rauhoittuvat eläinten luona, he oppivat huolehtimaan ja kantamaan vastuuta, etsimään ja soveltamaan tietoa sekä neuvottelemaan omasta mielipiteestään ja tutustuvat elämän kierto-kuuluun. Toisaalta heille normalisoidaan eläinten hyötykäyttö ja häkkikasvatus, ja moni päällisin puolin idyllinen hoiva-va teko herättää epämielisiä kysymyksiä toisenlajisen eläimen tuntemuksista ja asemasta, kuten tutkijat sääntillisesti nostavat esiin. *Lasten ja eläinten suhteet* -kirjan tärkeintä antia onkin tuoda eläinkäanteen filosofista ja tutkimusteoreettista sisältöä kouluihin ja kasvattajille.

Tutkimuksen herkullisia huomioita ovat esimerkiksi, että kasvarin kattoon kiinnitetty action-kamera tarjoaa rakennukseen aivan uuden näkökulman, josta katseltuna korostuvat tilan häkit ja kalterit, joita ei huomaa samalla tavalla dominoiviksi ihmissilmien korkeudelta tarkasteltuna. Toisinaan eläinsuhteiden normistoa ravistellaan kunnolla, kuten tekijät toimivat pohtiessaan kriittisesti eläinasenteiden kolonialistista perinnettä: Iguaanin kaltaisia eksoottisia pedagogisia lemmikkejä on sallittua hankkia eläinkaupasta ja vieraslajien hävittämiseen kannustetaan paikallislehdessä lastenkin voimin, mutta suomalaista luontoa lajeineen

on suojeltava. Kirjassa huomioidaan myös virtuaalilemmikit ja mielikuvituseläimet ja todetaan, että itse asiassa myös kouluissa opiskeltavat karhut ja kirahvit ovat yhtä abstrakteja kuin yksisarviset. ”Oikeassa maailmassa on suhteissa muotoutuvia karhuyskilöitä. Niistä ei juuri koulussa puhuta. (206)” ”Opetussuunnitelman eläin on keskiverto, ’yleistetty toinen’, tyyppitelty eläin tyyppitellyssä ympäristössä (221).” Tätä tietoa tarjoaa selkeärajainen luonnontiede, joka painetaan kirjoihin ja jonka hallitsevat lapsia paremmin opettajat.

Toisinaan analyyseilta toivoisi lisäsyvyyttä ja laajempaa tarkastelua. Esimerkiksi lasten ja muiden eläinten suhteille olennainen koskemiskulttuuri saa kyllä oman lukunsa, mutta siitä jää lähes puuttumaan ihmisten koskemisen pakkomielle ja sen motivaatio. Miksi kotieläinpuistoissa kannustetaan lapsia aina koskettamaan toista eläintä? Kun arkai-leva tai jopa rimpulleva lapsi on saanut sormenpääkontaktin eläimeen, voidaan siirtyä toisen lajin pariin. Kuinka iso osa kosketuksesta on vallankäyttöä?

Toinen kotieläinpihoilla vierailevista lapsista toistuvasti esiin nouseva piirre on hajuista ällöttyminen. Tämä huomioidaankin hyvin valitettavan lyhyeksi jäävässä kuvauksessa koululaisten vierailusta maitotilalla. Tutkijat toteavat, että navetassa lapsia kiinnosti eniten juokseminen ja traktori, eikä eläinten luona oikeasti pysähdytty tai mietitty vaikeita eettisiä kysymyksiä. Tämä on hienova-

rainen vihje myös opettajien toteuttamia maatilavierailuja kohtaan: pysähtymiselle ja eläimiin virittymiselle pitää varata riittävästi aikaa. Sitä ei kuitenkaan pohdita, miksi navetassa juokseminen ja remuaminen oli ylipäätään sallittua. Saisiko tallissa juosta ja heittää heinää hevosten päälle? Todennäköisesti ei – yleensä tallisäännöt alkavalla toteamuksella ”Tallissa ei juosta eikä meluta”. Miksi lehmien kotirauha olisi vähäpätöisempää?

Itse eläinten syömistä tapaillaan kirjassa monessa kohtaa, mutta sitä ei missään vaiheessa käsitellä syvällisesti, vaikka odotin niin tapahtuvan viimeistään kuolemaa ja tapettavaksi tekemistä koskevassa alaluvussa. Jollakin tapaa kaikki tutkimukseen osallistuvat lapset ovat uniikeista eläintarinoistaan riippumatta lähtöisin samasta eläinten onnellista hyväksikäyttöä edustavasta muotista. Toivottavasti tulevaisuudessa tutkitaan myös lapsia, joiden empatian piiriä ei ole rajattu sulkemaan ulos syötäväksi kasvatettavia eläimiä tai vaikkapa hyönteisiä. Oma lapseni kuuli 4-vuotiaana pääsiäisen alla uutisista, ettei ilmastonmuutoskeskustelu ole vähentänyt lampaanlihan kulutusta. Lapsi sanoi itkuisesti että ”mutta minä *rakastan niitä lampaita.*” Millaista on olla lapsi, jolle TV:n ruokaohjelmat ovat väkivaltaa? Millaista on istua kouluruokalassa, jossa luokkatoverit syövät eläimiä, joita lapsi rakastaa?

Esteratsastusta treenaavat tytöt vaikuttavat poneilleen omistautuneilta harrastajilta, mutta esimerkiksi

Marin kuvatessa, miten hän opettelee harjaamaan poniaan tämän haluamista kohidsta tai kouluttaa poniaan nameilla venyttelemään itseään, hän tulee saman kuvauksen aikana komentaneeksi poniaan nimeltä ja käyttäneeksi voimaa saadakseen ponin ottamaan kuolaimet suuhunsa. Kuolainten suuhun laittaminen on varmasti yleisimpiä hevosten vastustelutilanteita. Viime vuosina kuolainten aiheuttamista haavaumista ja kiputiloista on myös julkaistu karuja tutkimustuloksia. Tekojen ja sanojen ristiriitaa ja eräänlaista sokeutta arkisille toiminnoille olisi ollut kiinnostavaa pohtia enemmänkin.

Ratsastajien Marin ja Emilian kuvauksista käy lisäksi ilmi, että he pitävät hyvänä voidessaan päättää poniensa kohdalla ”periaatteessa ihan kaiken” (156). He mainitsevat myös, ettei tallilla tarvitse olla tiettyä aikana, vastakohtana ratsastustuntilaisille. Kuitenkin hevoset vaativat hoitoa tiettyinä aikoina, joten Marin ja Emilian hevosista huolehtii joku muu kuin he. Omistajan valta-asema kontrastoituu vielä selvemmin omistettavan ponin asemaa vasten, kun merkittävä osa omistajan velvollisuuksista eläintä kohtaan on tällä tavalla karsittu pois. Tällainen hevosen omistamismuoto edellyttää tietysti myös huomattavaa varallisuutta.

Kirjan lopussa esitellään tutkijat ja tutkimuskontekstit. Ne on sijoitettu loppuun ehkä siksi, jotta hälvennetään tieteellisen kirjoittamisen konventioita ja päästäisiin nopeammin itse asiaan. Koin

kuitenkin, että olisi voinut olla perusteltua sijoittaa esittelyt johdantolukuun, sillä tutkimuspaikat, lapset ja heidän ikänsä jäivät välillä epäselviksi, ja tein myös toistuvasti myös muutamia virhetulkintoja lapsista ja konteksteista. Sisällysluettelosta käy onneksi ilmi, että esittelytkin sisältyvät kirjaan.

Tekijät korostavat läpi tutkimuksen, kuinka vähän on toistaiseksi tehty tällaista tutkimusta, joka kysyy lapsilta itseltään heille tärkeistä eläinsuhteista. Olemassa olevaa tutkimusta ei teoksessa myöskään hyödynnetä, vaikka esimerkiksi lemmikkieläinten tärkeyttä ja 4H-projektissa teurastettavaksi kasvatettavista tuotantoeläimistä luopumista on tutkittu. Tämä on toisaalta sääli, mutta tällaisenaan lukukokemuksesta tulee hallittu, sujuva ja helposti sulatettava. Näin kirja palvelee tavoiteltua kohderyhmäänsä ammattikasvattajista huoltajiin. Kaiken kaikkiaan tarinallisuus, mustavalkoiset valokuvat sekä tutkijoiden tapa kirjoittaa itseään sisään tutkimukseensa ja reflektoida omaa positiotaan, asenteitaan ja ruumiillisuuttaan virittyessään muihin eläimiin oli virkistävää ja onnistunutta. Kirja väistää myös spesismmin sudenkuopat ja tarjoaa paljon pohdittavaa entistä parempiin monilajisiin suhteisiin ja niiden tutkimukseen jatkossa.

MARIANNA KOLJONEN

Helsingin yliopisto

marianna.koljonen@helsinki.fi